

Prostředků pro nejlepší hypotéky schází — scházejí prostředky pro investiční půjčky. Oběh nekrytých bankovek nesmíme rozmnožovati — nepřiblížili bychom se osudu Rakouska a Německa, úplnému shroucení měny se všemi důsledky takého shroucení? Jest nejvyšší čas, aby lidé dobré vůle a vědění spojili se k úvahám o situaci, k níž spějeme, nezměníme-li směr.

Promiňte, že pronesl jsem některé snad nepříjemné leckomus pravdy. Koncem své úvahy chtěl bych jenom říci, že dle mého přesvědčení ráj u nás nemůže býti, neb ten byl promarněn našimi prarodiči již v době biblické; ale může býti u nás relativně tak dobře, jako ve většině států s námi soutěžících. To však předpokládá, aby od prvního do posledního občana naší republiky proniklo přesvědčení, vyslovené jedním z našich velikánů: »V práci a vědění jest naše spasení!«

Co bude s naší měnou?

Napsal prof. dr. C. Horáček.

V poslední době ku podivu utichla veřejná diskuse o naší valutě. Kdežto v prvním čase po převratu jen se hemžilo články, úvahami a návrhy nejrůznějšího druhu o tom, jak bychom co nejdříve vybědli z kalamity měnové, nastalo nyní nápadné umlknutí v tom směru. Jako by se nás zmocnila tupá resignace, jako bychom chtěli malomyslně složit ruce v klín a zůstaviti znehodnocenou měnu jejímu neblahému osudu. Jest to ovšem do jisté míry vysvětlitelné. Vidíme, že i všude vůkol nás trpí státy stejnou chorobou a ještě hůře než my, že nejsou ušetřeny ani země ve válce vítězné, že krátce jde o poruchu nejen místní, nýbrž světovou, od které si žádný jednotlivý stát sám nemůže pomoci. Poslední naděje skládány byly v řešení mezinárodní, ve finanční konferenci bruselskou, ale ani ty naděje nebyly splněny. A tak nastalo zklamání a apatie.

A přece znehodnocená měna není žádnou pohromou živelní, naproti které by člověk byl malomocným, nýbrž jest dílem lidským. Ti, kdo vyvolali a prodlužovali světovou válku, jež zničila miliardové hodnoty a zabránila milionům pracovních sil, aby se věnovaly plodné výrobě, ti, kdo prázdné pokladny státní napájeli záplavou potištěného papíru chrleného z lisů cedulových bank, ti způsobili tu těžkou nemoc měnovou, již není příkladu od velké revoluce francouzské a válek napoleonských. Nastalo něco, co v národohospodářských učebnicích jen jako odstrašující příklad bývalo uváděno, a o čem ani největší pesimista nikdy nesnil, že by se toho vskutku dočkal. Měna byla znehodnocena v některých zemích ne o čtvrtinu neb polovici své původní hodnoty, ale klesla na jednu desetinu, ba stotinu a ještě níže. Tedy úplný valutní debacle.

Následky ovšem jsou zde. Zkáza a ožebračení jedněch, bezzáslužné obohacení druhých, tam dřívějších věřitelů, zde dlužníků. Naprosté ochromení výroby, jejíž náklady produkční vymykají se vši kalkulaci, divoká spekulace, stížení dovozu, vysoké zisky exportní, stlačení životní míry lidí s pevnými platy, veliké schodky v rozpočtech veřejných.

To jsou těžké poruchy celého života hospodářského a sociálního, které nepostrádají ani povážlivých následků politických. Neboť znehodnocená měna vyjadřuje se i ve vysokých cenách zboží, tedy ve všeobecné drahotě — netřeba ovšem připomínati, že dnešní drahota má i jiné ještě příčiny než znehodnocenou měnu — ale drahota jest jedním z nejnebezpečnějších podnětů sociální a politické nespokojenosti.

Vyskytovaly se ovšem a vyskytují se dosud jinde i u nás názory, že znehodnocená měna jest vlastně jen zlem zdánlivým. Nemíním tím ony kruhy exportní, které ze znehodnocené měny mají, dočasně aspoň, skutečný zisk, nýbrž ony theoretiky, kteří praví, že kupní síla peněz jest pojem relativní, že peníze jsou vůbec jen jakýmsi jmenovatelem a že ceny zboží se vyjadřují jen v nízkých neb vysokých číslicích. Mám-li následkem znehodnocení měny na jednu desetinu nyní desateronásobný důchod, mohu udržeti tutéž životní míru, jako dříve. To jest sice pravda, ale zapomíná se při tom, že nikoli všechny důchody se zvýšily v stejném poměru, jak klesala hodnota měny (na příklad platy úřednické), že zvyšování důchodů spojeno bylo a jest s těžkými zápasy sociálními (stávky atd.), že některé důchody vůbec nestoupily (úroky z předválečných vkladů a ukládacích cenných papírů, nájemné z domů), že také stát nemohl zvýšiti své daňové příjmy v poměru k znehodnocené měně. A vysoké číslice vyjádřené znehodnocenou jednotkou peněžní mají ještě jiné stinné stránky rázu řekl bych psychologického. Příliš nízká jednotka peněžní budí nevážnost k penězům vůbec, podlamuje šetrnost a úspornost, podporuje marnotratnost, svádí k výdajům zbytečným, stěžuje tvoření soukromých kapitálů. Všeobecná nedůvěra ke klesající valutě, k spoustám pomačkaného a ušpiněného papíru, jenž místo zvonivého třpytivého kovu zastává funkci platidel, nezůstává bez účinku na celé hospodářské smýšlení a jednání obyvatelstva. Místo pracovní píce, šetrnosti a činorodé naděje v zlepšení sociálního postavení nastupuje nechut k práci, hýřivost, hospodářská lethargie.

Dnes však žijeme v takových vysokých číslicích. Naše koruna tak hluboce poklesla ve své hodnotě, že při ročních důchodech počítáme již jen na tisíce a ve státním rozpočtu na miliardy. Není zámožným, kdo není aspoň milionářem, a jednotka peněžní bez přivěšení několika nul nemá skoro již významu. Tato mluva vysokých číslic sama o sobě jest povážlivá a měli bychom z ní vybřednouti.

Jest známo, že hned po převratu se u nás některé hlasy pro to ozývaly, aby již tehdejší faktická devalvace naší měny také

právně byla prohlášena, to jest, aby při výměně nových státovek za bankovky určitý počet dosavadních korun počítán byl za jednu korunu novou. Také autor této stati náležel s jistými výhradami a předpoklady (zejména s předpokladem přepočítávání starých pohledávek dle metody Wallisovy) mezi ně. Tenkrát by býval radikální řez nepotřeboval býti tak hluboký jako dnes. Stačila by bývala relace 4 : 1, ježto kurs naší koruny pohyboval se tehdy kolem 30 švýcarských emů a vzrušená tehdejší doba by i tento převrat finančněhospodářský poměrně snadno snesla. Nestalo se tak hlavně pro odpor mocných kruhů bankovních a volena cesta jiná. Tvrdilo se, že otázka měny nesmí býti řešena nějakým »mechanickým« zásahem moci státní, nýbrž že se musí upravití samočinným vývojem. Doufalo se, že znehodnocená měna konsolidací hospodářského života, stupňováním výroby, zvýšeným vývozem, dosažením rovnováhy v rozpočtu státním atd. sama sebou se povzvolna povznese. Jen v jednom směru učiněn byl pokus o umělé urychlení tohoto procesu, totiž zadržením a stažením asi dvou miliard bankovek při akci okolkovací. Ale pokus tento byl polo-
vičatý a měl pohnutku spíše fiskální jakožto anticipace splátky dávky majetkové, než aby byl důsledným článkem nějaké ucelené akce valutové, takže v důsledcích svých na povznesení měny nejevil valných účinků.

Jest také známo, že naděje v samočinné povznesení naší měny zklamaly. Měna naše nejen že od doby převrátu nestoupala, nýbrž ona ještě dále klesla a pohybuje se celý poslední rok s malými odchylkami pod 10 švýcarskými emy. Tvrdilo se sice, že vnitřní kupní síla naší koruny jest podstatně vyšší, než jak následkem nepříznivé spekulace ve Švýcarech jest hodnocena, ale nakonec se pak ukázalo, že tento rozdíl kupní síly naší koruny doma a v cizině se během času vyrovnal pohříchu na úkor kupní síly její domácí.

A tak stali jsme se skromnějšími a nečekáme více samočinné zvýšení ceny koruny, nýbrž chceme se spokojiti jen s jejím ustálením. A jest to správné, neboť povznesení kupní síly koruny na míru předválečnou, i kdyby vůbec bylo dosažitelné, znamenalo by nezasloužené obohacení všech těch, kdo tyto koruny ať již v důchodech, ziscích, kupních cenách, pohledávkách atd. obdrželi v době jich znehodnocení.

Ale s druhé strany ovšem stabilisace naší koruny na nynějším nízkém stupni jedné desetiny neb dokonce patnáctiny její původní předválečné hodnoty by byla opět těžkou křivdou pro všechny ty, kdo koruny ty mají ve svém majetku ještě z doby předválečné. Nejsou to ovšem jen hotové peníze, nýbrž i všechny pohledávky, jako vklady u peněžních ústavů, cenné papíry ukládací, pojistky, renty atd. Stabilisací koruny na jednu desetinu její předválečné hodnoty pozbyly by tyto osoby definitivně devět desetin svého jmění, jako naopak by jich dlužníci desateronásobně byli obohaceni. Proto právě při definitivní stabilisaci měny by bylo nutno použití

přepočítací metody pro pohledávky předválečné. Úplně by tím ovšem také zásadě spravedlnosti vyhověno nebylo, poněvadž mnozí tehdejší věřitelé již pohledávky své realizovali a tím utrpěli nenahraditelnou ztrátu, jako zase mnozí dlužníci již závazků svých v znehodnocené měně se zbavili a tím získali. Ale zlo by bylo přece menší, než kdyby na předválečné poměry vůbec zřetele vzato nebylo.

Má-li tedy nynější mrtvý bod v otázce měnové býti překonán a upuštěno od dosavadní pasivnosti, jež znamená jakési zbahnění se všemi povážlivými hospodářskými důsledky, má-li měna naše býti na přiměřené výši ustálena a tím přítrž učiněna ažiové spekulaci a poruchám dovozním a vývozním, má-li konečně odstraněno býti hospodářství vysokých číslic a vysokých cen, bylo by třeba asi následujících kroků:

1. Především úzkostlivě by šetřiti bylo zákona ze dne 10. dubna 1919 o nerozmnožitelnosti státovek soukromoprávně nekrytých nejen co do litery, ale i co ducha jeho. I odpůrci t. zv. kvantitní theorie připouštějí, že rozmnožování platidel nezůstává bez účinku na jich kupní sílu, zejména takových platidel, které nebyly vyvolány v život potřebou soukromo-hospodářského obchodu, nýbrž potřebou státních financí. Neboť taková platidla nepřizpůsobují se větším neb menším požadavkům po oběživu, nýbrž tvoří nepružnou zásobu nadbytečných platidel, jež kupní sílu jich stlačuje. Ale takovým nepružným rozmnožením oběživa jest na příklad i výdej krátkodobých pokladních poukázek státních, které ihned u bankovního úřadu jsou lombardovány, neboť takto do oběhu vydané státovky konec konců mají svůj původ v potřebě financí státních a úhrada jich spočívá opět v úvěru státu.

2. Dávka majetková by měla býti co nejrychleji vyměřena a vybrána, třeba jen prozatímně na základě dosavadních přiznání s výhradou budoucí konečné úpravy. Výnosu jejího by mělo býti použito ve smyslu zákona především k postupnému brání z oběhu dosavadního nadbytečného množství státovek. Jak dalece a v jakém tempu by v tom směru mělo býti postupováno, ukázaly by účinky tohoto opatření. Námitka, že by tím nastala tíseň na trhu peněžním a že by ztěžován byl úvěr, jest nemístna, ježto rozmnožování státovek soukromo-hospodářsky krytých, jež právě sloužiti mají potřebám produktivního úvěru, není nijak obmezeno. Námitka ona spočívá v mylném zaměňování funkce bankovky jakožto oběživa a funkce její jakožto produktivního kapitálu.

3. Není pochybnosti, že zmenšení oběživa státovek a vážný úmysl pracovati soustavně o nápravu měny by posílil důvěru ciziny v naši valutu, že by kurs naší koruny povznesl a jej značně ustálil. V tom okamžiku by mohlo býti přikročeno k výměně dosavadních našich korun za měnu novou, za mezitím připravené franky. Tyto franky by prozatím byly také jen papírové, ale nebyly by to již státovky, nýbrž bankovky, byly by totiž do 35% své plné parity se švýcarskými franky podloženy zlatem na základě zákona z 14. dubna

1920 o cedulové bance, která by přestala býti zbytečným opatřením do zásoby, nýbrž byla by současně aktivována. Výměna starých korun za nové franky děla by se v relaci stabilisací těchto korun přibližně vytvořené s použitím zásady přepočítacího kursu pro pohledávky předválečné a meziválečné, při čemž by ovšem zvláštními opatřeními bylo chrániti dlužníky tím snad ohrožené, zejména ústavy peněžní. Potřebné zlato (při dnešním oběhu asi 11 miliard našich korun rovnajících se svou nynější hodnotou asi $\frac{3}{4}$ miliardě švýcarských franků bylo by třeba ke 35% krytí asi 262 milionů zlatých franků neb devis) by bylo nutno dříve opatřiti buď zahraňičním úvěrem, aneb setkávalo-li by se to s obtížemi, dalším výnosem dávky majetkové, která právě sloužiti má především k účelům valutním. Asi 100 milionů korun drahého kovu (zlata a stříbra) ostatně máme již v zásobě.

To by byl asi postup stručně naznačený, jak bych si představoval provádění nápravy naší měny. Tím není řečeno, že by náprava ta byla dokonána. Víím, že i potom by měna naše ještě byla papírovou a nikoliv kovovou, poněvadž by jí scházel podstatný znak měny kovové, to jest volná směnitelnost bankovek. Jsem příliš přesvědčený antinominalista, abych stav takový považoval za dokonalý a abych různé praktiky devisové politiky pokládal za dostatečnou ochranu měny před nebezpečími jí hrožícími. Ale proti dnešku byl by to přece podstatný pokrok a otázka směnitelnosti bankovek při exportní povaze našeho státu mohla by klidně zůstavena býti budoucnosti.

Rozumí se, že další podmínkou ustálenosti naší měny by také byly ty všeobecné předpoklady, na které se při tom klade váha, povznesení výrobnosti, soukromé i veřejné šetrnosti, řádné finanční hospodářství, politický pořádek a klid. Ale ani ony »mechanické« zásahy nesmějí býti podceňovány, neboť náprava měny a ozdravení hospodářské jsou dvě věci, které navzájem spolu souvisí. Bez dobrého hospodářství žádná dobrá měna, ale bez dobré měny také žádné dobré hospodářství.

Politické a hospodářské změny v blízkém orientě.

Prof. Dr. Alois Musil.

Blízký orient od oceánu Atlantického až po oceán Indický a bezmála až po moře Kaspické patřil ve století XIX. aspoň podle jména Turecku. Sultánové cařibradští byli nejen světskou, ale i duchovní hlavou všech těchto zemí. Činili si od první polovice století XVI. nároky na chalífát, nástupnictví po proroku Muhammedovi. Neměli k tomu sice práva, poněvadž nepocházeli z rodu prorokova, ba nebyli ani Arabové, ale zmocnivše se Babylonska, Syrie, Egypta